

PAPER

OLIV TA'LIM BOSHQARUVIDA STRATEGIK QARORLAR QABUL QILISHNING ZAMONAVIY MODELII

Abduraximov Alisher Abdujalil o'g'li^{1,*}

¹Tashkent international university of education xalqaro universiteti magistranti

*abduraximov@gmail.com

Abstract

Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarida strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilish tizimining nazariy va amaliy jihatlari ilmiy-uslubiy asosda tahlil qilinadi. Tadqiqotda strategik qarorlar oliy ta'lim muassasasining barqaror rivojlanishi, raqobatbardoshligi va ta'lim sifati bilan uzviy bog'liq jarayon sifatida yoritiladi. Maqolada strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilishning mazmun-mohiyati, uning bosqichlari hamda ushbu jarayonga ta'sir etuvchi ichki va tashqi omillar kompleks yondashuv asosida ko'rib chiqilgan. Tadqiqot davomida an'anaviy boshqaruv amaliyotida qarorlar ko'pincha qisqa muddatli maqsadlarga yo'naltirilgani va subyektiv omillarga tayanishi aniqlanadi. Shu bilan birga, zamonaviy sharoitda raqamli axborot tizimlari, ma'lumotlarga asoslangan tahlil va monitoring mexanizmlaridan foydalanish strategik qarorlarning sifat va samaradorligini sezilarli darajada oshirishi asoslab beriladi. Maqolada strategik qaror qabul qilish jarayonida manfaatdor tomonlar ishtirokining ahamiyati, shaffoflik va institutsional muvofiqlik masalalari alohida ta'kidlanadi.

Tadqiqot natijalari asosida oliy ta'lim muassasalari uchun strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilishning takomillashtirilgan yondashuvi tavsiya etiladi. Ushbu yondashuv qarorlarni ishlab chiqish, amalga oshirish va baholash jarayonlarining uzviy bog'liqligini ta'minlashga, shuningdek, tashqi muhitdagi o'zgarishlarga moslashuvchanlikni kuchaytirishga xizmat qiladi. Maqolada keltirilgan ilmiy xulosalar oliy ta'lim muassasalari boshqaruv amaliyotini rivojlantirish, ta'lim sifatini oshirish va strategik rejalashtirishni takomillashtirishda muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Key words: oliy ta'lim muassasasi; strategik boshqaruv; strategik qarorlar; qaror qabul qilish tizimi; raqamli boshqaruv; ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv; institutsional rivojlanish; ta'lim sifati; boshqaruv samaradorligi.

Compiled on: January 17, 2026.

Copyright:©2025 by the authors. Submitted to Advances in Science and Humanities for possible open access publication under the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution \(CC BY\) 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda oliy ta'lim muassasalari faoliyati ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot, innovatsion rivojlanish va inson kapitali sifatini oshirish bilan bevosita bog'liq bo'lib, ular oldiga qo'yilayotgan talablar yil sayin ortib bormoqda. Bugungi kunda oliy ta'lim muassasalari faqat bilim berish bilan cheklanib qolmay, balki ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish, raqobatbardosh mutaxassislar tayyorlash, jamiyat ehtiyojlariga moslashuvchan ta'lim modellarini joriy etish vazifalarini ham bajarimoqda. Shu sababli oliy ta'lim muassasalarida boshqaruv jarayonlari, ayniqsa strategik qarorlarni qabul qilish tizimi alohida ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etmoqda.

Strategik boshqaruv qarorlari muassasaning uzoq muddatli maqsadlarini belgilash, ichki va tashqi muhitda yuzaga kelayotgan o'zgarishlarga moslashish, resurslarni maqbul taqsimlash hamda barqaror rivojlanishni ta'minlashga qaratilgan kompleks jarayon hisoblanadi. Bu qarorlar natijasida ta'lim sifati, ilmiy salohiyat, boshqaruv samaradorligi va institutsional barqarorlik belgilanadi. Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, ko'plab oliy ta'lim muassasalarida qaror qabul qilish jarayonlari hali ham an'anaviy, subyektiv va qisqa muddatli yondashuvlarga tayanib kelmoqda. Bu esa tez o'zgaruvchan tashqi muhitda muassasaning raqobatbardoshligini pasaytirish xavfini yuzaga keltiradi.

Globalashuv, raqamli transformatsiya, ta'lim xizmatlari bozoridagi raqobatning kuchayishi, talabalar va mehnat bozori ehtiyojlarining o'zgarishi oliy ta'lim muassasalarini strategik fikrlash va ilmiy asoslangan qarorlar qabul qilishga majbur etmoqda. Ayniqsa, raqamli axborot tizimlarining joriy etilishi qaror qabul qilish jarayonlarini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqmoqda. Ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv, prognozlash, monitoring va baholash mexanizmlari strategik qarorlarning samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Shu nuqtayi nazardan, ushbu maqolaning asosiy maqsadi oliy ta'lim muassasalarida strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilish tizimining mazmun-mohiyatini ochib berish, uni takomillashtirish zaruratini ilmiy jihatdan asoslash hamda zamonaviy boshqaruv talablariga

mos yondashuvlarni yoritishdan iborat. Maqolada strategik qaror qabul qilish jarayonlarining institutsional, tashkiliy va funksional jihatlari kompleks tarzda tahlil qilinadi hamda ularni takomillashtirishning nazariy asoslari ko'rsatib beriladi.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotni amalga oshirishda kompleks va tizimli metodologik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot metodologiyasi oliy ta'lim muassasalarida strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayonlarini chuqur tahlil qilish, ularning tarkibiy elementlarini aniqlash va samaradorlikni oshirishga qaratilgan modellarni ilmiy asoslashga yo'naltirildi. Tadqiqot jarayonida nazariy tahlil, tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, modellashtirish hamda mantiqiy xulosalash usullaridan foydalanildi.

Nazariy tahlil usuli orqali strategik boshqaruv, qaror qabul qilish va institutsional rivojlanish tushunchalarining mazmuni ochib berildi. Bu usul strategik qarorlarning oliy ta'lim muassasalari faoliyatidagi o'rni, vazifalari va ahamiyatini aniqlash imkonini berdi. Tizimli yondashuv esa strategik qaror qabul qilish jarayonini alohida elementlar yig'indisi sifatida emas, balki o'zaro bog'liq va o'zaro ta'sir qiluvchi yaxlit tizim sifatida ko'rib chiqishga xizmat qildi. Bunda boshqaruv subyektlari, axborot oqimlari, tahlil mexanizmlari va qarorlarni amalga oshirish jarayonlari yagona tizim doirasida tahlil etildi.

Qiyosiy tahlil usuli orqali an'anaviy va zamonaviy strategik qaror qabul qilish modellari o'rtasidagi farqlar aniqlandi. Bu usul qaror qabul qilishda subyektiv yondashuvlar bilan ma'lumotlarga asoslangan, analitik qarorlar o'rtasidagi ustunlik va cheklovlarni ochib berishga yordam berdi. Shuningdek, modellashtirish usuli orqali oliy ta'lim muassasalari uchun mos bo'lgan takomillashtirilgan strategik qaror qabul qilish tizimining konseptual modeli shakllantirildi.

Tadqiqotda tahlil va xulosalash mantiqiy usullariga alohida e'tibor qaratildi. Ular orqali qaror qabul qilish jarayoniga ta'sir etuvchi ichki va tashqi omillar, shuningdek, institutsional muhitning roli asoslab berildi. Metodologiya qaror qabul qilish jarayonida axborotlarni yig'ish, qayta ishlash, baholash va monitoring qilish bosqichlarining

o'zaro bog'liqligini ochib berishga yo'naltirildi.

Ushbu metodologik yondashuvlar tadqiqotning ilmiy xolisligi, mantiqiy izchilligi va amaliy ahamiyatini ta'minlashga xizmat qildi. Natijada olingan xulosalar oliy ta'lim muassasalarida strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilish tizimini takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishga imkoniyat yaratdi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, oliy ta'lim muassasalarida strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayoni ko'p hollarda an'anaviy boshqaruv modellariga tayangan holda amalga oshirilmogda. Bunday holatlarda qarorlar asosan rahbarlarning shaxsiy tajribasi va intuitsiyasiga suyanadi, tizimli tahlil va prognozlash mexanizmlari yetarli darajada qo'llanilmaydi. Natijada qabul qilingan strategik qarorlar ba'zan muassasaning uzoq muddatli maqsadlariga to'liq mos kelmasligi aniqlandi.

Tadqiqot davomida strategik qaror qabul qilish jarayonining samaradorligi axborot ta'minoti sifatiga bevosita bog'liq ekani kuzatildi. Ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilishda raqamli axborot tizimlaridan foydalanish qarorlarning aniqligi va ishonchliligini oshirishga xizmat qilishi aniqlandi. Ayniqsa, monitoring va baholash mexanizmlari mavjud bo'lgan muassasalarda strategik qarorlarning ijrosi yuqori natija berishi qayd etildi.

Natijalar shuni ham ko'rsatdiki, strategik qarorlarni qabul qilish jarayonida manfaatdor tomonlarning ishtiroki qarorlar samaradorligini oshiradi. Talabalar, professor-o'qituvchilar va boshqa xodimlar fikrlarini inobatga olgan holda qabul qilingan qarorlar amaliyotda kamroq qarshilikka uchraydi va ijro jarayonida barqarorlikni ta'minlaydi. Shu bilan birga, qaror qabul qilish jarayonida shaffoflikning ta'minlanishi ishonch muhitini shakllantirishi aniqlandi.

Tadqiqot natijasida takomillashtirilgan strategik qaror qabul qilish tizimi modeli ishlab chiqildi. Ushbu model axborotlarni yig'ish, tahlil qilish, alternativ variantlarni baholash, qaror qabul qilish va ijroni monitoring qilish bosqichlarini o'z ichiga oladi. Modelning o'ziga xos jihati shundaki, u qaror

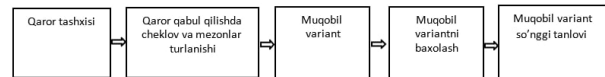
qabul qilishni doimiy ravishda qayta ko'rib chiqish va tashqi muhitdagi o'zgarishlarga moslashish imkonini beradi.

1 -rasm. Muammoni yechish jarayoni turlari.

Qaror qabul qilish. Ushbu bosqich beshta asosiy bosqichni o'z ichiga oladi

(2-rasm). Bosqichlarning haqiqiy soni muammoning turiga bog'liq.

MUHOKAMA

Ushbu tadqiqot doirasida olingan natijalar oliy ta'lim muassasalarida strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayonining murakkab, ko'p bosqichli va ko'p omilli tizim ekanligini yana bir bor tasdiqladi. Muhokama jarayonida aniqlandiki, strategik qarorlar faqat ma'muriy-boshqaruv amaliyoti sifatida emas, balki ta'lim muassasasining institutsional rivojlanishini belgilab beruvchi asosiy mexanizm sifatida qaralishi lozim. Bu qarorlar ta'lim sifati, ilmiy salohiyat, kadrlar siyosati va tashqi muhitga moslashuvchanlikka bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Tadqiqot natijalariga tayangan holda shuni ta'kidlash mumkinki, ko'p hollarda oliy ta'lim muassasalarida strategik qarorlar qabul qilish jarayoni tizimli tahlilga emas, balki qisqa muddatli ehtiyojlar va subyektiv omillarga asoslanib qolmoqda. Bu esa qarorlarning uzoq muddatli samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Muhokama shuni ko'rsatdiki, qaror qabul qilishda ma'lumotlarga asoslangan yondashuvning yetishmasligi strategik xatolar ehtimolini oshiradi va muassasaning tashqi muhitdagi o'zgarishlarga javob qaytarish qobiliyatini cheklaydi.

Shu bilan birga, tadqiqot natijalari strategik qaror qabul qilish jarayonida manfaatdor tomonlar ishtirokining ahamiyatini alohida ko'rsatib berdi. Talabalar, professor-o'qituvchilar, ma'muriy xodimlar va tashqi hamkorlar fikrlarini inobatga olgan holda qabul qilingan qarorlar ijro jarayonida yuqori darajada qo'llab-quvvatlanishi va barqaror

natijalarga olib kelishi aniqlandi. Bu holat strategik boshqaruvda ishtirokchilik va ochiqlik tamoyillarining muhimligini ko'rsatadi.

Muhokama jarayonida yana bir muhim jihat sifatida raqamli axborot tizimlarining roli namoyon bo'ldi. Qaror qabul qilishda analitik ma'lumotlar, monitoring natijalari va prognozlash imkoniyatlaridan foydalanish strategik qarorlarning asosligini oshiradi. Bu esa boshqaruv jarayonida shaffoflikni ta'minlash va ehtimoliy xatarlarni oldindan baholash imkonini yaratadi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, raqamli texnologiyalar qaror qabul qilish jarayonini tezlashtirish bilan birga, uning sifatini ham oshiradi.

Muhokama natijalarini umumlashtirgan holda aytish mumkinki, strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayonini takomillashtirish uchun an'anaviy boshqaruv modellaridan voz kechib, tizimli, analitik va innovatsion yondashuvlarga o'tish zarur. Bu jarayonda institutsional madaniyat, rahbarlarning strategik fikrlash salohiyati va axborot infratuzilmasining rivojlanganlik darajasi hal qiluvchi omil hisoblanadi.

XULOSA

Tadqiqot natijalarini umumlashtirib aytish mumkinki, oliy ta'lim muassasalarida strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilish tizimi muassasaning barqaror rivojlanishi va raqobatbardoshligini ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Strategik qarorlar ta'lim muassasasining uzoq muddatli maqsadlarini belgilash, ichki resurslardan samarali foydalanish va tashqi muhitdagi o'zgarishlarga moslashish imkonini beradi. Shu bois, qaror qabul qilish jarayonini ilmiy asoslangan va tizimli yondashuvlar asosida tashkil etish zarur.

Ushbu tadqiqotda olingan xulosalar shuni ko'rsatadiki, strategik qarorlarni qabul qilishda ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv, raqamli axborot tizimlari va monitoring mexanizmlarini joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu elementlar qarorlarning aniqligi, ishonchliligi va amaliy samaradorligini oshiradi. Shu bilan birga, qaror qabul qilish jarayonida manfaatdor tomonlar ishtirokini ta'minlash muassasa ichida ishonch muhitini shakllantirish va ijro intizomini

mustahkamlashga xizmat qiladi.

Xulosa shuni ham ko'rsatadiki, strategik boshqaruv qarorlari faqat ma'muriy hujjat sifatida qolib ketmasligi, balki doimiy monitoring va baholash orqali qayta ko'rib chiqilishi lozim. Bunday yondashuv oliy ta'lim muassasalarining tashqi muhitdagi tezkor o'zgarishlarga moslashishini ta'minlaydi va strategik rejalarning hayotiyiligini oshiradi. Shuningdek, rahbarlar va boshqaruv xodimlarining strategik fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish qaror qabul qilish tizimining samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari asosida aytish mumkinki, oliy ta'lim muassasalarida strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilish tizimini takomillashtirish ta'lim sifati, ilmiy salohiyat va institutsional barqarorlikka ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bu jarayon ta'lim muassasalarini zamonaviy talablarga mos ravishda rivojlantirish, innovatsion yondashuvlarni joriy etish va jamiyat ehtiyojlariga javob berish imkonini yaratadi.

Yakuniy xulosa sifatida ta'kidlash mumkinki, strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilish tizimini ilmiy asosda takomillashtirish oliy ta'lim muassasalarining uzoq muddatli muvaffaqiyati uchun zarur shart hisoblanadi. Ushbu tadqiqotda bayon etilgan yondashuvlar va xulosalar oliy ta'lim muassasalari boshqaruv amaliyotida qo'llanilishi mumkin bo'lib, ular ta'lim tizimini yanada samarali va barqaror qilishga xizmat qiladi.

References

1. David, F. R. Strategic Management: Concepts and Cases. — Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ, 2015. — 784 bet.
2. Porter, M. E. Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. — Free Press, New York, 1980. — 396 bet.
3. Kim, W. C., Mauborgne, R. Blue Ocean Strategy: How to Create Uncontested Market Space and Make the Competition Irrelevant. — Harvard Business Review Press, Boston, 2005. — 228 bet.
4. Abdeev, R.F. Boshqaruv mexanizmi, uning genezisi va tizimni tashkil etuvchi roli //

1. Falsafiy fanlar. – Toshkent, 1990. – №4. – S. 105-113.
2. Afanasiev, V.G. Dastur-maqсадlarni boshqarish // Jamiyatni ilmiy boshqarish; 2-nashr — Moskva, 1978. — S. 45-87.
3. “Strategik menejment yondashuvlari asosida oliy ta’lim muassasalarida boshqaruvni tashkil etish” // Iqtisodiyot va boshqaruv jurnal, Toshkent, 2023. — №5. — S. 45-60.
4. “Oliy ta’lim muassasalarida strategik qaror qabul qilish jarayoni va uni takomillashtirish yo’llari” // O’zbekistondagi ilmiy tadqiqotlar, Toshkent, 2024. — №1. — B. 12-30.
5. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 6-iyuldagi “2022–2026-yillarda O’zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish strategiyasini tasdiqlash to’g’risida”gi PF-165-son Farmoni. [lex.uz>docs/6102462](http://lex.uz/docs/6102462)
6. Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента: Пер. с англ. – М.: Дело, 1998.–704 с. С.315.
7. Дафт Р.Л. Менеджмент. 8-е изд. /Пер. с англ. Под ред. П.Мордвина. – СПб.: Питер, 2010. – 800 с. 4. Веснин В.Р. Стратегическое управление. Учебник. – М.: ТК. Велби, Изд-во Проспект, 2004. – 328 с.
8. Axmedov M.U. Umumta’lim maktab direktorlarining malakasini oshirishda ta’lim sifati monitoringini takomillashtirish: Dissertatsiya. ped. fan. nom. – Toshkent: “ХТТТМХҚТМОИ”, 2019. – 155 b. 15-В.
9. Иноятлов У.И. Теоретические и организационно-методические основы управления и контроля качества образования в профессиональном колледже: Дис. ... д-ра пед. наук. – Ташкент: “ИССПО”, 2003. – 330 с.
10. Джураев Р.Х. Турғунов С.Т. Таълим менежменти. – Т.: Voris-Nashriyot, 2012. – 167 б.
11. Тейлор Ф.У. Принципы научного менеджмента. – М., 1991. // Электронная публикация: Центр гуманитарных технологий. – 03.06.2010. URL: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/3631>
12. Гильберт Ф. Азбука научной организации труда и предприятий. Под ред. [и с предисл.] Р.С.Майзельса. Пер. [изд. перераб. К.Россан] Е.Г.Штейнберг, М.: “Вся Россия”. Бюро стандартизации, 1923. 55 с.
13. Гуслова М.Н. Инновационные педагогические технологии: Учебное пособие для студентов / М.Н.Гуслова. – М.: ИЦ Академия, 2013. – С 288
14. Дафт Р.Л. Менеджмент. 8-е изд. /Пер. с англ. Под ред. П.Мордвина. – СПб.: Питер, 2010. – С 800
15. Друкер Ф. Задачи менеджмента в XXI веке: Пер. с англ.: М.: Издательский дом “Вильямс”, 2004. – 272 с. С.33.
16. Злыгостев В.Ю. Управление по-японски. Особенности системы управления персоналом и мотивации труда в японском кадровом менеджменте на современных японских предприятиях: Изд. Академия Естествознания, 2016 ISBN 978-5-4472-5506-0
17. Кравченко А.И. История менеджмента 5-е изд. – М.: Академ. Проект: Трикста, 2005. – С 506
18. Тейлор Ф.У. Принципы научного менеджмента. – М., 1991. // Электронная публикация: Центр гуманитарных технологий. – 03.06.2010. URL: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/3631>
19. Уорнер М. Классики менеджмента. / Пер. с англ. Под. ред. Ю.Н. Каптуревского. СПб.: Питер, 2001. – С 1168